

امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

در بستر عزت، حکمت و مصلحت

(سیاست خارجی برگرفته از منظومه فکری

امام خامنه‌ای «مدظله العالی»)

نویسندگان:

دکتر فتح‌الله کلانتری

دکتر حمیدرضا شاه‌ورز

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

مرکز انتشارات راهبردی

تهران - ۱۳۹۸

سرگزشته	گزارشی، فتح‌الله، ۱۳۴۵ -
عنوان و نام پدیدآور	امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در بستر عزت، حکمت و تفصیل‌بخش‌ها، سیاست خارجی برگرفته از مجموعه فکری فدای جلالی، «مؤلفه‌های» نویسندگان
مشخصات نشر	فتح‌الله گزاشی، حمیدرضا کشادری،
مشخصات ظاهری	تهران: دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، مرکز انتشارات راهبردی، ۱۳۹۸
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۶۳۵۰-۸۰-۸
وضعیت فهرست‌برداری	فهرست‌برداری نشده
پاداشت	کتابخانه
موضوع	امنیت ملی -- ایران
امور عمومی	National security-- Iran
ایرانی	امنیت ملی، سیاسی، راهبردی، جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۸ - -- دیدگاه: فردی، امنیت ملی
ایرانی	Khamene'i, Sayyed Ali, Leader of IRI, 1939 -- Views on national security
ایرانی	امنیت ملی، سیاست خارجی، راهبردی، جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۸ - -- دیدگاه: فردی، امنیت ملی، روابط خارجی
ایرانی	Khamene'i, Sayyed Ali, Leader of IRI -- Views on foreign relations
ایرانی	ایران -- روابط خارجی، ۱۳۵۷ -
ایرانی	ایران -- Foreign relations -- 1979
کتابخانه تخصصی	کشادری، حمیدرضا، ۱۳۴۵ -
کتابخانه تخصصی	Keshavari, Hamidreza
کتابخانه تخصصی	دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، مرکز انتشارات راهبردی
ایران - بانی کشور	UA
ایران - بانی کشور	۳۳۰۱۳۳۵۰
ایران - بانی کشور	۱۳۹۸
نقد و بررسی	
نقد و بررسی	

امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در بستر عزت، حکمت و مصلحت

نویسندگان: دکتر فتح‌الله گزاشی، دکتر حمیدرضا کشادری

ویراستار ادبی: مینا مجلسی - رضا خدایی

ناظر ویراستار: مرتضی چشمه نور

صفحه‌آرا: علی مهدیزاده

طراح جلد: زهرا مهدوی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۸

ناشر: انتشارات دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۶۰۰۰۰ ریال

همه حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است.

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

مرکز انتشارات راهبردی

نشانی انتشارات: تهران، ضلع شمالی بزرگراه شهید بابایی، بعد از اتوبان هنگام،

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی

نشانی اینترنتی: www.sndu.ac.ir

تلفن: ۲۲۹۷۰۳۴۳

فهرست مطالب

۷.....	پیشگفتار
۹.....	فصل اول: مقدمه
۱۱.....	مقدمه‌ای بر سیاست و امنیت
۱۷.....	فصل دوم: مفاهیم عزت، حکمت، مصلحت و سیاست خارجی
۱۹.....	عزت
۱۹.....	حکمت
۲۰.....	مصلحت
۲۲.....	سیاست خارجی
۲۵.....	اهداف ملی و فراملی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران
۲۵.....	اهداف ملی در سیاست خارجی
۲۶.....	اهداف فراملی
۲۷.....	امنیت
۲۹.....	امنیت فردی
۳۰.....	امنیت اجتماعی
۳۰.....	امنیت سیاسی
۳۱.....	امنیت فرهنگی
۳۱.....	امنیت اقتصادی
۳۱.....	امنیت حقوقی یا قضایی
۳۲.....	امنیت زیست‌محیطی
۳۲.....	امنیت ملی
۳۷.....	مفاهیم مرتبط با امنیت
۳۷.....	حاکمیت
۳۸.....	منافع ملی
۳۹.....	تجزیه و تحلیل منافع ملی

۳۹	الف) منافع اولیه (منافع بنیادین و حیاتی).....
۴۰	ب) منافع ثانویه (منافع مهم و حاشیه‌ای).....
۴۰	ج) منافع پایدار.....
۴۰	د) منافع متغیر.....
۴۰	ه) منافع مشترک.....
۴۱	و) منافع خاص.....
۴۱	سطح‌بندی منافع ملی.....
۴۱	الف) منافع مالی.....
۴۲	ب) منافع ملی.....
۴۲	ج) منافع جدلی.....
۴۲	رابطه منافع ملی با امنیت ملی.....
۴۳	اهداف ملی.....
۴۴	قدرت.....
۴۵	راهبرد ملی.....
۴۵	ارتباط بین امنیت و مفاهیم مرتبط.....
۴۶	امنیت پایدار.....
۴۹	دیگر عوامل مؤثر بر امنیت پایدار.....
۵۰	مفهوم امنیت ملی.....
۵۱	ویژگی‌های امنیت ملی.....
۵۱	نسبی بودن.....
۵۳	ذهنی بودن.....
۵۶	تفاوت مصادیق و تغییر اولویت‌ها.....
۵۷	تأثیرپذیری از برداشت نخبگان.....
۵۸	تأثیرپذیری از بازیگران غیردولتی.....
۵۹	عوامل مؤثر بر تعیین شاخص‌های امنیت ملی.....

الف- ارزش‌ها و آرمان‌های بنیادین ج.ا.ایران مندرج در قانون اساسی و بیانات و رهنمودهای امامین انقلاب اسلامی.....	۵۹
ب- سند چشم‌انداز بیست‌ساله ج.ا.ایران.....	۷۳
فصل سوم: امنیت ملی و سیاست خارجی.....	۶۷
امنیت از منظر مقام معظم رهبری.....	۸۵
فصل چهارم: مطالعات انجام‌شده.....	۸۹
نقد و بررسی پژوهش‌های انجام‌شده.....	۱۱۲
عزت و حکمت.....	۱۱۲
مصلحت.....	۱۱۳
امنیت ملی و سیاست خارجی.....	۱۱۵
تفاوت کتاب حاضر با سایر آثار.....	۱۱۶
فصل پنجم: عزت، حکمت و مصلحت از منظر امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی).....	۱۱۷
عزت.....	۱۱۹
الف: ایمان.....	۱۲۲
ب: جهاد.....	۱۲۲
ج: احترام به همه افراد جامعه.....	۱۲۳
د: تقویت روحیه کار، تلاش و امید.....	۱۲۳
ه: اقتدار نیروهای مسلح و ایستادگی در برابر قدرت‌های بزرگ.....	۱۲۳
حکمت.....	۱۲۵
مصلحت.....	۱۳۱
فصل ششم: مقایسه مفهوم مصلحت در تفکر اسلام و غرب.....	۱۳۷
رویکرد فردگرا و مفهوم مصلحت.....	۱۳۹
مفهوم و مبانی فردگرایی.....	۱۳۹
لیبرالیسم.....	۱۴۱
مصلحت در مکتب لیبرالیسم کلاسیک.....	۱۴۲

۱۴۴	مصلحت در مکتب اصالت فایده
۱۴۶	رویکرد جمع‌گرا و مفهوم مصلحت
۱۴۶	مفهوم و مبانی جمع‌گرایی
۱۴۸	سوسیالیسم و برداشت از مفهوم مصلحت
۱۴۹	سوسیالیسم مارکسیستی و برداشت از مصلحت
۱۵۰	سوسیالیسم تخیلی و برداشت از مصلحت
۱۵۱	اسلام و مصلحت
۱۵۲	اسلام و مصلحت مادی و معنوی
۱۵۳	اسلام و مصلحت فردی و جمع
۱۵۷	فصل هفتم: مصلحت و رویکرد اخلاق
۱۶۱	مصلحت در جمهوری اسلامی ایران
۱۶۲	حکم حکومتی
۱۶۴	اخلاق
۱۶۵	علم اخلاق
۱۶۷	قلمرو اخلاق
۱۶۷	فلسفه اخلاق
۱۶۹	فرااخلاق
۱۷۰	اخلاق هنجاری
۱۷۱	دسته‌بندی مکاتب و نظریات اخلاقی
۱۷۱	دسته‌بندی تاریخی
۱۷۳	دسته‌بندی براساس اخلاق هنجاری
۱۷۳	نظریه‌های غایت‌گرایانه
۱۷۴	نظریه‌های وظیفه‌گرایانه
۱۷۵	دسته‌بندی براساس واقع‌گرایی و ناواقع‌گرایی
۱۷۷	مکاتب و نظریه‌های غیر واقع‌گرا

۱۷۷	احساس گرایی
۱۷۸	جامعه گرایی
۱۷۸	اصول اندیشه اخلاقی دورکیم
۱۸۲	قرارداد گرایی
۱۸۳	نظریه امر الهی
۱۸۵	مکاتب واقع گرای طبیعی
۱۸۵	لذت گرایی
۱۸۷	سود گرایی
۱۸۸	انواع نظریه های سود گرایی
۱۸۸	الف: سود گرایی عمل نگر
۱۸۹	ب. سود گرایی عام
۱۹۰	ج. سود گرایی قاعده نگر
۱۹۰	مکتب دیگر گرایی
۱۹۲	قدرت گرایی
۱۹۴	وجدان گرایی
۱۹۵	مکاتب واقع گرای مابعدالطبیعی
۱۹۶	نظریه کانت
۱۹۸	سعادت گرایی
۲۰۲	نظریه اخلاقی اسلام و قرآن
۲۰۶	فصل هشتم: سخن پایانی
۲۱۵	پیشنهادهات
۲۱۹	فهرست منابع

پیشگفتار

عرصه سیاست خارجی، میدان تلاش در جهت تحقق اهداف و منافع و تأمین امنیت ملی کشورهاست. خواسته‌های هر کشور، برآیند نظام ارزشی حاکم بر آن است. سیاست‌هایی که جهت‌گیری اهداف و منافع ملی بر مبنای دیپلماسی و بر محور راهبردهای کلان اتخاذ می‌شوند نیز طبعاً متأثر از همان نظام ارزشی هستند. سیاست خارجی در اندیشه مقام معظم رهبری - که استمرار سیاست‌های بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران، حضرت امام خمینی (ره) است - بر حمایت از هویت نظام اسلامی و پافشاری بر اصول و ارزش‌ها استوار است. در این راستا ایشان همواره سه اصل عزت، حکمت و مصلحت را به‌عنوان مثلثی الزام‌آور، برای چارچوب ارتباطات بین‌المللی نظام جمهوری اسلامی می‌دانند که نید هیچ خدشه‌ای به آن وارد شود. اما این چارچوب همواره مورد بی‌مهری دستگاه دیپلماسی دولت‌ها قرار گرفته است.

کتاب حاضر تلاش دارد سعی تاباندن پرتوی به زوایای نااندیشیده و کمتر اندیشیده‌شده این مثلث، هر چند مقدماتی، گامی در جهت پیاده‌سازی این بُعد از اندیشه معظم‌له بردارد. اهمیت کتاب حاضر از دو منظر قابل بررسی است: نخست از جهت اندیشه سیاسی و سپس از منظر سیاست عملی. در ارتباط با ساحت اندیشه سیاسی باید اشاره کرد که جایگاه کلیدی مفاهیم سه‌گانه عزت، حکمت و مصلحت در اندیشه جمهوری اسلامی، گونه‌ای است که می‌توان این‌ها را در زمره اصول الزام‌آور در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران دانست. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در این راستا معتقدند: عزت، حکمت و مصلحت، یک مثلث الزام‌آور در چارچوب ارتباطات بین‌المللی ماست (بیانات در دیدار با مسئولان وزارت امور خارجه، ۱۳۸۰/۱۸). این منظر در باب مفهوم مصلحت به صورت اختصاصی، اهمیت مضاعفی می‌یابد.

مصلحت در اندیشه سیاسی غرب به‌گونه‌ای است که می‌توان کل تریخ آن را براساس تحول این مفهوم روایت و قرائت کرد. تداوم این مفهوم از دوران باستان تا دوران معاصر بیانگر اهمیت آن است. گذشته از اندیشه سیاسی در غرب، این موضوع به دلایلی چند در میان اندیشمندان اهل سنت بیش از متفکران شیعه مورد توجه بوده است که در این میان می‌توان به سابقه طولانی‌تر درگیری فقه سیاسی اهل تسنن با حکومت و مهیاتر بودن عناصر مربوط به مصلحت از جمله استصلاح، استحسان و مصالح مرسله در قیاس با فقه شیعه اشاره کرد.

علاوه بر نکات مذکور، پرداختن به این موضوع با توجه به پیروزی انقلاب اسلامی و تأسیس مجمع تشخیص مصلحت نظام از سوی امام راحل (ره) بیش از پیش اهمیت دارد. از بعد سیاست

عملی نیز کاربرد وسیع واژه‌های عزت، حکمت و مصلحت در موقعیت‌های گوناگون از سوی مدیران نظام تا جایی ادامه یافته است که گاه به ابزاری جهت جلوگیری از اجرای قوانین کشور بدل شده است. با توجه به جمیع نکات مطرح شده، گفتمان مصلحت از یک سو می‌تواند با نقش تسهیل‌کنندگی خود در مشکلات و چالش‌های نظری و عملی، راه‌گشای جامعه دینی باشد. از دیگر سو با دشواری‌های بسیاری رویه‌روست که طرح گفتمان مصلحت را ضرورت می‌بخشد. لذا ایضاً مفهومی تعابیر عزت، حکمت و مصلحت با استعانت از چارچوب اندیشه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظاه العالی) ضمن روشن کردن معانی آن‌ها و کاستن از تشتت و اختلاف تفاسیر در میان اندیشمندان و محققان، می‌تواند مبنای مستمسک دقیقی برای اقدام در عرصه سیاست خارجی برای حصول امنیت ملی باشد.

اگر به سخنان باره‌ای در مسئولان دستگاه دیپلماسی دقت کنیم، درمی‌یابیم که یکی از مشکلات ساختاری در عرصه سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، فقدان برنامه راهبردی در این عرصه است. به عبارت بهتر، برای ارائه دیپلماسی همواره موفق و روشن باشد، باید بر محور و مدار برنامه دقیق و روشن راهبردی استوار باشد و پیش رود. اگر این مهم تحقق یابد، شاهد چرخش‌های بسیار زیاد در دستگاه دیپلماسی، هم‌زمان با تغییر دستگاه اجرایی نخواهیم بود. یکی از تبیین‌های برخی مسئولان، در مورد چرخش زیاد در سیاست خارجی با تغییر دولت‌ها این است که دستگاه دیپلماسی در جمهوری اسلامی ایران بر سند استراتژیکی استوار نیست. اگر این برنامه راهبردی، در ابعاد کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت به‌طور شفاف تدوین شده باشد، می‌توان انتظار داشت که سیاست خارجی برآیندی از اهداف نظام جمهوری اسلامی باشد. اهداف دولت‌ها (آقاحسینی، منبع اینترنتی).

هدف از ذکر فقره نسبتاً طولانی فوق آن بود که بیان شود، نگارنده این رساله معتقد است، تعابیر عزت، حکمت و مصلحت که همواره مقام معظم رهبری بر لزوم کاربست آن در عرصه سیاست خارجی تأکید کرده‌اند، این ظرفیت را دارد که به چارچوبی کلان و به تبع آن برنامه راهبردی روشنی تبدیل شود تا دیپلماسی همواره و در همه دولت‌ها بر محور آن حرکت کند.